

Nevenka Bezić Božanić
Split

BRATOVŠTINA I BRATIMI GROHOTA GODINE 1561.

UDK 800.87.801.313

Rukopis primljen za tisak 12.VI.1996.

Čakavska rič, Split, 1996, br. 1-2

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Joško Božanić i Ivan Mimica

U prilogu se objavljuje pravilnik bratovštine sv. Stjepana u Grohotama iz godine 1561., s popisom bratima. Pravilnik pripada među rijetke takve dokumente na hrvatskom jeziku i vrijedan je doprinos poznavanju običaja i pismenosti XVI. stoljeća.

Otok Šolta pripadao je od XII. stoljeća splitskoj komuni, a njegove obveze ugrađene su i u Statut grada Splita iz godine 1312.¹ U XIII. stoljeću splitski benediktinski samostan sv. Stjepana od Borova (Sanctus Stephanus de pinis) ima svoje zemlje na otoku Šolti. Nakon što je splitska općina godine 1242. prodala nekim plemićima dio komunalne zemlje, došlo je do parnice između samostana i općine, jer je usput prodala i dio samostanske zemlje. Parnica se oteгла, ali je ipak samostan dobio svoju zemlju i neke mlinove. Stoga se i danas jedan predjel na otoku zove Opatija,² a u Grohotama se još u XVII. stoljeću župna crkva sv. Stjepana spominje kao »ecclesia Sancti Stephani de pinis in Villa Grochote«.³ Neke zemlje davala je splitska općina u zakup, pa se u XIV. stoljeću pojavljuju kao zakupnici Miho Madijev reč. Dobri i sin mu Madij, te Balci Petra Papalijeva, a 1352. godine Veliko vijeće odobrilo je Grguru Petra Petrakina da u uvali Nečujmu podigne solane.⁴ U toj uvali imao je svoj posjed, s kućom i crkvom sv.

¹ Statut grada Splita. Split, 1985, str. XXIII, 282, 384.

² D. Kečkemet: Splitsko groblje Sustipan. Split, 1994, str. 9. Vidi bibliografiju o samostanu sv. Stjepana od Borova.

³ Ž. Bezić: Povijest crkve na Šolti. Monografija Otok Šolta. Zagreb, 1990, str. 29, 30.

⁴ G. Novak: Povijest grada Splita. Split, 1978, knj. I, str. 413; knj. II, str. 1018, 1179.

Petra, Spličanin Dujam Balistrilić, koji je često znao ugostiti svoje prijatelje, pa i Marka Marulića. Balistriliću je kao svom kumu pjesnik posvetio spjev »Juditu«.⁵

Poznato je da se u Grohotama godine 1535. nalazi don Juraj Gojmilić »capellanus Soltae«, a godine 1579. je župnik don Juraj de Pulchris. Još je vrijedno spomenuti da je godine 1575. otok Šolta imao 599 stanovnika, od kojih je 134 bilo sposobno za vojsku; godine 1558. zajedno s otokom Čiovom ima 900 stanovnika, s 200 sposobnih za vojsku, a godine 1597. sama Šolta broji 771 stanovnika. U to vrijeme već djeluje na otoku najstarija bratovština, sv. Stjepana, čija je skupština 26. prosinca godine 1561. donijela svoj pravilnik s 19 poglavlja (kapitula) i s četiri naknadno upisana drugim rukopisom. Godine 1649. upisan je 23. kapitul i potom još tri kapitula drugim rukopisom te popis bratima, koji su prisegli da će poštivati i raditi po pravilima bratovštine.⁶

Popisano je trideset i sedam prisegnutih bratima, od kojih Stjepan Cecić Nikolin i Frano Gvozdеноv, sin Ivanov, imaju naziv »gospodin«, što znači da uživaju poseban ugled u mjestu, a možda je netko od njih dvojice i crkveno lice, što nije moguće utvrditi. Na kraju su upisane dvije udovice, koje su imale pravo naslijediti mjesto svojih pokojnih muževa u bratovštini. Nije, međutim, moguće odrediti iz koje je godine taj popis, jer se ne slaže s rukopisom iz XVI. stoljeća kojim su napisana pravila. Po svemu sudeći, popis je nastao kasnije, vjerojatno negdje u prvoj polovici XVII. stoljeća. U popisu se nalaze sljedeća prezimena: Barlanov, Bezzi (Bezić ?), Bilinić, Bogdanov, Budarić, Buricin, Cecić, Cerinov, Cusrichia, Franičević, Grgurić, Gvozdеноv, Harasov, Kuparić, Kurjaković, Kušćijević, Lalinović, Mihotović, Skargutov, Skurajev, Spicialić i Venturirić.⁷ I osobna imena pisana su hrvatskim oblikom: Antić, Bogdan, Dobra, Dominig i Dominik, Frane, Ivan, Ivanica, Jakov, Jerić, Juraj, Lovre, Marin, Mate i Matij, Mikula, Petar, Stipan, Šimun, Viculin i Vidoš.

Na čelu bratovštine bio je župan koji se bira na skupštini s gastaldom na godinu dana i bratimi imaju slušati što im on naredi. Prema pravilniku ili matrikuli bratimi pod prisegom dužni su poštivati sve odluke skupštine i obveze koje su zapisane. Najprije su dužni brinuti se o oltaru sv. Stjepana u istoimenoj crkvi, potom se ponašati dostojanstveno, pošteno i korisno u svakodnevnom životu kao i u međusobnim odnosima. Ne smiju se vrijeđati i svađati, te su dužni poštivati ženu i ostale članove obitelji pojedinog bratima, pomagati bolesnome bratimu i njegovoj obitelji; ako bi bratim ozdravio, morao je pomoć vratiti, a ako bi umro, neka mu je za dušu. Bratimi su bili dužni čuvati umirućega i nakon smrti odmah

⁵ C. Fisković: Marulić, Balistrilić i Meštrović na Šolti. *Colloquia Maruliana IIII*, Split, 1995, str. 130-134. Isti: Šest Marulićevih prijatelja. Isto, V, 1996, str. 113.

⁶ Neuvezani listovi vel. 28 x 20,5 cm, stranice izmiješane, a neke su i izgubljene. U nastavku je zabilježen i dio matrikule iz godine 1679. Arhiv Župskog ureda u Grohotama. Zahvaljujem župniku don Juri Žuri, što mi je omogućio rad u Arhivu. Je li to prijepis iz 1561. godine ili je doista rukopis tog vremena, teško je utvrditi, jer papir nema nijedan vodeni žig koji bi potvrdio njegovo datiranje. No bez obzira na to radi se o osobito vrijednome izvoru za poznavanje vjerskoga i svjetovnog života na tom otoku u XVI. stoljeću, jer su iz tog doba izvori rijetki. Vidi Prilog.

⁷ M. Andreis: Stanovništvo otoka Šolte. Monografija Otok Šolta. Zagreb, 1990. str. 124-125.

obavijestiti župana i gastalda, a oni opet sve bratime. Ako je koji bratim želio upisati svojega sina u bratovštinu, morao je dati na dar jednu »zdilu« i jednu »libru«, a za drugoga sina jednu »libru« i trideset »bagatina«. Jednako tako imali su bratimi obvezu obraditi bratimske zemlje, a ako koji bratim u to vrijeme nije bio na otoku, morao je platiti ostalim bratimima za svoj dio. Bratimi su se morali ponašati prema pravilima tako da ne ruše ugled bratovštine, a ako to ne čine, skupština ih ima pravo isključiti iz zajednice i nikad ih više ne primiti. Ako neki bratim oporukom ostavi bratovštini neke vrijednosti s obvezom da mu se moli za dušu, ili nekom sličnom obvezom, bratimi su bili dužni tu obvezu ispunjavati.

Naknadno zapisana poglavlja nadopunjuju i pojašnjavaju neke bratimske obveze, a poglavlje 23., zapisano na dan 22. listopada 1649. godine, spominje bratimsku kuću i izbor novog pisara, *skrivana* Nikole Gvozdenovića pokojnog Nikole, budući da su i prije bili zadovoljni njegovim vođenjem knjiga i računa. Ovaj kapitul zapisao je Petar Slavić. Tom prilikom spomenuta su dva pismena čovjeka na otoku, što je polovicom XVII. stoljeća rijetkost, jer je tada Šolta bila mala i zatvorena sredina. Gvozdenović je šoltansko prezime i spominje se u popisu bratima, a Slavić nije Šoltanin. Možda je kao pismen imao neku dužnost od strane splitske općine, kojoj je pripadala Šolta.

Matrikula je pisana na hrvatskome jeziku latinicom i talijanskim pravopisom, i to: *ci* i *ce* = *či* i *če*, *ca*, *co*, *cu* i *cha*, *cho* i *chu* = *ka*, *ko* i *ku*, *ch* = *ć*, *f*, = *v*, *g* = *j*, *gl* i *gn* = *lj* i *nj*, *sc* = *z*, *ss* = *š*, *x* = *ž*. Neke riječi pišu se zajedno, bratovština ima naziv skula (*schulla*), a tovariš⁸ je stariji naziv za gastalda (*castoldo*), upravitelja bratimske imovine. Kadšto je upotrijebljena i koja talijanska riječ uvriježena u narječju, kao primjerice *intravenjati*, *quartin*, *conat*, *pena* i slično. Mjere i novac su mletački, pa se tako vosak mjeri libricama, a od novca se spominje *mucenig*, koji vrijedi jednu liru i 4 bagatina. To je vjerojatno mletački novac s likom dužda Pietra Moceniga, koji je bio u upotrebi u mletačkoj Dalmaciji. Jednako tako spominju se lire i bagatini; jedna venecijanska lira je dvadeset soldi, a jedan soldo dvanaest bagatina.⁹

Godine 1603. spominje se u Grohotama još jedna bratovština pod imenom Tijela Isusova, a do godine 1679. ukupno ih je pet. Budući da su bratovštine slabo radile dana 23. lipnja te godine bratimi odlučuju da se udruže u jednu, pod imenom najstarije, bratovštine sv. Stjepana. Toga dana ustanovljena je nova bratovština i napisana nova matrikula, s trideset i tri kapitula ili poglavlja.¹⁰

Svako i najmanje mjesto u Dalmaciji nastojalo je da ima svoju bratovštinu, jer ona je uz štovanje i obavljanje vjerskih obreda davala određenu sigurnost svojim članovima, koji su se međusobno pomagali, šireći duh zajedništva i druženja. Pravila bratovštine iz 1561. i 1679. godine napisana na hrvatskome jeziku

⁸ Srednjovjekovni naziv, primjerice u Vinodolskom statutu. P. Skok: Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika. Knj. III, Zagreb, 1973, str. 160.

⁹ G. Boerio: Dizionario del dialetto veneziano. Venezia, 1856, str. 372.

¹⁰ N. Bezić-Božanić: Pravilnik bratovštine sv. Stjepana u Grohotama iz 1679. godine. Čakavska rič, br. 1, Split, 1993, str. 99–111.

imaju vrijednost ne samo zbog sačuvanog jezika i pisma tog vremena, već i stoga što dijelom otkrivaju vjerski i svjetovni život u XVI. i XVII. stoljeću na otoku Šolti.

PRILOG

Godischia 1561 na dan 26 Miseza Decembra

Matricola alliti scubschina Bratimi suetoga Stipana od sella Grohote

Capitol parui

Vrecenomu quatirnu ijest carat cisti na puni deuedeset ij tri itacho choi godirbi Zupan alli drugi brat nas iscrecenoga quatirna iscadro chu chartu da ima platiti presc milosardia libru ij gros stoe iedan Muccenig. L 1 B 4

Cap. 2

Houo odlucuiemo sfa bratia recene schulle i obbligauamose prisesbom chusmo uccinilli da chiamo uccinitti sfachu pomoch blasenom S: Stipanu allitti oltaru gnegouu onacho chacho tcho mochi bude, rechi ij uciniti na slauu Bosgiu ij suetoga Stipana.

Cap. 3

Hochiemo i odlucuiemo da sonom prisesbom chonsmo prisegli dachiamo uciniti giedan drugomu prauo, u sfemu dostoino, chorisno i posteno.

Cap. 4

Hochiemo i odlucuiemo chibi godir brat brata obsoual nimagiuch Boga prid occima sfoga allitti tolichogie rechal bratu sfomu laxes allitti obsoual bratoui Zene, alli ditte, da ima platiti Mucenig.

Cap. 5

Hochiemo, i odlucuiemo chadabisse dua brata psouali, a trechibi bio meu gnini terre nebi hotio pouditti oni treti brat da plachia Mucenig. – – L1 B4. Itolicho oni chisse psugiu cholicho oni cogi nebi hotio pouditti.

Cap. 6

Hochiemo i odlucuiemo brat achobi chi brata sfoga vdrio da plachia presc sfachoga milosardia pet libar – – – L5 B –. Ida imagiu od onoga vccinitti da bude za chorist recene schulle.

Cap. 7

Hochiemo i odlucuiemo da achonbi chi nas brat nemochian bio alli gnegouo cegliade da ima sfachi poiti i sdruxiti Boxgie Tillo pod penam B12. Itacho chomubi intrauegnala cha nemoch da ima auizatti Zupana, a Zupan sfogie Touarisse da oni imagiu auizatti sfu bratiu pod recenom penom.

Cap. 8

Hochiemo, i odlucuiemo da achobi chi brat nemochian bio unaij pochoinu potribu gnegouu, da mu imagiu bratia datti pomoch od schulle i achobi oxdrauiu da ima vratitti, acholibi priminuo da mugie za dussu.

Cap. 9

Hochiemo, i odlucuiemo da sfachi brat ima dati miru senize Zupanu chogi bude fermen do Stomorine velle chi nebi dal da plachia duplizu, a to acko nebi Zupan imal pomgniu da on ima platiti za brata sfoga.

Cap. X

Hochiemo, i odlucuiemo acho bi chogi brat nebil na scogliu u vrime od copi parue da plati L1 ý urime od risi L1 ý urime od zamladibe L1 i pres milosardia a da muse ima dati sfacha praú gnegoua chacho i ostaloij bratgi di godir bude.

Cap. 11

Hochiemo, i odlucuiemo da achobi chogi sin za occem hotio vlisti ý nassu schullu S: Stipanu hochiemo da ima dati za regaliu reconoij schulli za nouu zdilu libar 1 a drugi brat da ima dati libar 1 30 B.

Cap. 12

Hochiemo, i odlucuiemo da od sada chogibi godir brat nas rotni priminuo sega sfito da gnegou odstalach ni darzan platiti za vosach chogi muse zese na sprouod, i na missu nistar.

Cap. 13

Hochiemo, i odlucuiemo da chogili godir brat rotni od nasse bratschine bio na punat od smartti dagie darsan suachi bratim chomubi bilo zapouigieno da ima poijtti spatti pri nascemu bratu po redu pod penom od libricce voscha.

Cap. 14

Hochiemo da oni od chuchie nasega brata nemochnoga imagiu dati na znanije Zupanu od ove postouane schulle, a Zupan ostaloij bratchi po redu i acho nebi recceci Zupan zapouidio bratchi da ima platiti libricu voscha presc milosardia.

Cap. 15

Hochiemo, i odlucuiemo da achobi xena nasega brata obsouala choga godire od nasce bratiye, alli cho ino nepostengie vcinilla da ima platiti mux recene xene chabi psouala L1 B4.

Cap. 16

Hochiemo, i odlucuiemo da achobi chogi bratin bi auizan da doijde na schupschinu suachu voltu chu bude auizan faliuuao da ima platiti za ta neposluch L1 i B4.

Cap. 17

Hochiemo, i odlucuiemo da chogi godirbi hotio doijti ú ouú nassu schulu suetoga Stipana da ima platiti za posteglu contanij – – – L1 B–.

Cap. 18

Hochiemo i odlucuiemo da chogi godirbi bio da nima nitchore pissati ni cinitti pissati u recenomú quatirnu niedan dug ni niednoga inacoua conta samo da se pisse lasidi chebi choigodir ostauio ouoij schuli S. Stipana xa suogie dusse, i sue

oblige chogie ima ispuniti ta nassa schulla, i da se pisse suachi Zupan suogimi Gastaldi, ij prochuraturi chogibise od sue bratchie vcigneni, i achobi chogigodirbi bio chibi cinio pissatti ino u recenom quaternu da ima platitti presc suachoga milosardia L10 B.

Cap. 19

Hochiemo i odlucuiemo da chogibi godir brat rotni nehtio poslusati alli obsluisitti ouu Matrichullu allise ne dao suditti dagie iscgnan od nasse schulle i da nima ni mose on ni ngegouo ditte ulisti u ouú nassu schulu nigdare.

Cap. 20 (drugi rukopis kasnije nadopisano)

Hochiemo, i odlucigiemo cachogie u staroy nasoy matriculi od naçe starigie bratgie naredgieno da Zupan nasse sculle ima uazda datti rechi misse pri otza dne chachogie naredgieno u Testamentih chisu ostauilli i tacho da ima ispunit receni Zupan pod penom od pet libar prez suachoua milosarsdgia chachogie u nasoy staroy matriculi.

Cap. 21 (naknadno upisan)

Hochemo i odlucugemo recena Brachia od suetoga Stipana da acobbi cogi Bratt Brattima opsoua alli geneou sin alli genegou Bratt udri cojega godir Bratta od recene Brache dage obbligan Bratt za Bratta à otacz za sina. Plattiti onacho chaco bude drago recenom Brachi.

Cap. 22

Hochemo i odlucugemo. Recena Brachia od suetoga Stipana da suachi zupan i genegoui gastaldi da ima datti od deset libbric duanadeste Cruha pod penom od pet libbar tolicheo zupan tolicheo gniegoui gastaldi podlossi pod istu penu i da ima imatti pomgniu zupan od gastalda à gastald od zupana.

Na 22 X^a misseca 1649

Cap. 23

U oui Dan od Nedigle ottačne obligagiuse Brachia Suetoga Stipana od sela Grohot Suleta gedino sfi buduchi schiuppeni prid gnihouom Cuchion od istih Bratimou ucinili su ti scup za poduarditi Scriuana od sue Bratischine i ucinilliga za ouo nebuduchi nigda dobar ni umichean (?) caco Nicula Guozdenouich sin Pocoijnoga Nicole Guozdenovichia odlucilisu sfi zagedno i gedino da bude on isti doclege siù, ma souin pabora (?) dage esent od zupana, i od gastalda i za to za oui trud cogi gema tischiati nase libre i conte gedne i dauati suacom od gnich prauo, i souin sbiga Confir magemo taco molilmo Petru Slauichiu da pise zgora receni Capitul. Brattia Rottna od Schulle Suetoga Stipana chachogie pisano u recenogoj Matrichuli i chi xelle obsluxeuati chacho receni sprida gouore Capituli Imena partenane brachie.

Gospodin Stipan Cecichia Sin Niculin

Gospodin Frane Guozdenof sin Iuanof

Marin Cecich sin pocognoga Vidosa

Loure Cecich sin pocognoga Vidosa

Gierich Cecich sin pocognoga Mattia
Iuan Gargurich sin Simunof
Loure Scargutof sin pocognoga Simuna
Ivan Cuparich sin pocognoga Mattia
Frane Cuparich sin pocognoga Nicule
Stipan Mihotouich sin pocognoga Iuana
Antich Franichieuich sin pocognoga Mattia
Frane Franichieuich sin p. Iuana
Nicula Guozdenof sin p. Mattia
Frane Guozdenof
Antich Cuschieuich figlio di q. Marin
Matig Bezzi sin p. Marina
Vidos Lalinouich sin pocognoga Anticha
Iuan Curgiacouich sin po(cognog)a Stipana
Iuan Harasof sin pōa. Nicule
Nicula Budarich sin pōa. Stipana
Viculin Harasof sin pōa. Iuanof
Marin Uenturich sin pōa. Dominiga
Viculin Scuraef sin pōa. Iacoua
Antich Bilinich sin pōa. Iuana
Iuraij Scuraef sin pōa. Iuana
Iuan Scuraef sin pōa. Simuna
Simun Barlanof sin pōa. Dominiga
Iuan Barlanof sin pōa. Dominiga
Bogdan Buricin sin pōa. Iuana
Petar Cerinof sin pocognoga Iuana
Iuan Spicialich sin pocognoga Stipana
Frane Spicialich sin pōa. Stipana
Frane Cusrichia sin pōa. Iuana
Stipan Gargurich sin pōa. Simuna
Iuanizza moglie di q. Domichia Cescischia na misto suoga muxa
Dobra xena pocognoga Frane Harasoua na gne misto sluxi
Antich Bogdanof sin Bogdanof.

Cap. 24

Hochiemo i odlucugemo sua Brachia ijedino kada koj Bratim rotni primine souoga suita, dassu darzana sua ostala Brachia sdruziti ono tilo di ù Criguu, i stati dočinke pokopa suichiami uzganima pod penom od librice uoskia illi tri libre a nedosausi na missu Kantanu da plachia mucenig. Na ostale sprouode rotnoga Bratima kuchie pomognkausi koj Bratim da plachia suaki put sest Gazet. A na Bratima rotnoga xene sprouod mucenig.

Cap. 25

Hocemo i odolucuemo recena Bracia S. S. da cada budu sfezbati acauallu narisi tolico na Copi colico na nascopichi colico na sadibi da nima cha platiti suachi

brat coi bi nemocan bio da ni pro... aliga ne bilo u scogu da ima naci clouicha. Acoli nebi nasa Clouicha da ima platiti dui libre ida muse ima dati sachie gnego... coiga bude pocopi i da ima auizati oni zupan coi bi bio ouo godisce suoi Brati prinego budu spensati dua ali tri dni pri nego se bude spensa bi pod istom penom Zupanu.

Cap. 26

Hochemo hi odlucemo recena bracha obo recene schule da suacho godische ima da bi recena scula za siochoge zupanu i gnegouin gastaldou libar pet zugno godischa hi da su obligani fachati ù scogu hi ù caualu.

Nevenka Bezić-Božanić

BROTHERHOOD AND FRATERNITIES IN 1561. AT GROHOTE

Summary

The oldest St. Stephen's brotherhood known until now at Grohote on the island of Šolta has a well preserved book of rules (Matricula) from 1561. It is written in Croatian but using Italian orthography. It contains 19 capitula (chapters) plus 7 ones later added in a different handwriting, and a list of 37 fraternities. The capitula refer to the mutual behaviour in the fraternities, common obligations regarding the religious rites and church holidays, mutual help in sickness and death, election of the district prefect, and other items needed in the life of the community. Generally, the brotherhoods were a significant factor in the past of Dalmatia and a valuable supplement to the knowledge of the clerical and non-clerical lives developing in these regions through centuries.

Podaci o autoru:

Nevenka Bezić-Božanić, profesor povijesti umjetnosti; kućna adresa: Peričićeva 12, 21000 Split, tel. 522-315.